

A kétszintű igazgatás bevezetésének Szolnok megyei tapasztalatai

A rendelet, amelynek alapján a kétszintű irányításról szövegek, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1987. évi 21. számú törvényerejű rendelete, amely a *Magyar Közlöny* 1987/56. számában jelent meg. Előjáróban megállapítható, hogy Szolnok megye tanácsa a rendelet értelmében időarányosan hajtja végre a kétszintű irányítás egyes lépéseit, s úgy látszik, hogy az irányítás egyszerűbbé, egyértelműbbé válik. Kevés szó esett azonban mindeddig arról, hogy a megyei intézmények, például a megyei könyvtár vagy a művelődési központ milyen változtatásokat kényszerül hozni az irányításban, s van-e egyáltalán szükség e változtatásra.

Az út elején inkább csak benyomásaink fogalmazhatjuk meg, semmint ítéletünket, s ez azt érzékelteti, hogy a szakma nyerhet is, veszíthet is a szóbanforgó intézkedés bevezetésével. Rajtunk, s a mostani tanácskozáson is múlik, hogy az előbbi valósuljon meg. A szakmának nem szabad veszítenie a kétszintű irányítás kiterjesztésével! A kérdés csak az, hogy a veszteség hogyan kerülhető el. A válasz minél pontosabb megadása érdekében engedjék meg, hogy senkit meg nem bántva, de mindannyiunk érdekében kissé sarkítva fogalmazzak. A hálózati munka irányítása a szakma részéről elvileg megoldott. De éppen az átmeneti időszak érzékelteti velünk, hogy a fenntartó részéről nagyobb támogatásra van szükségünk. A cél változatlanul az olvasó magasabb szintű kiszolgálása. (Igaz, hogy napjainkban ezt legjobb szándékkal is csak szintentartásnak nevezhetjük.)

A kétszintű irányítás a községek, a kistelepülések könyvtárai irányításának kérdését veti fel elsősorban, s a fenti rendelet egy mondata alapján, a városi tanácsok B típusú könyvtárrakra vonatkozó feladata, ellenőrzési jogköre változatlan. A gond csak az, hogy ezt a funkciót a városi tanácsok nem, vagy csak helyelközzel ellenőrzik. Az a tevékenység pedig,

amit a fenntartó – a „hatóság” – nem kér számon, nem értékkel, az csupán a jó szóra hagyatkozva törvényszerűen visszafejlődik. Konkrét gondot az év elején két városunkban okozott a rendelet. Az egyikben – a tanács egyetértésével – a könyvtár, úgymond, „vissza akarta adni” e feladatát a megyei könyvtárnak. A másikban is hasonló volt a helyzet. Mindkét esetet szóbeli megállapodással lehetett tisztázni, s ha nem is kifogástalan, de egyfajta hálózattal gazdálkodó munka helyreállt. A községekre vonatkozóan kissé konkrétan szövegek benyomásaimról.

Községeinkben van némi bizonytalanság, a függőségi viszony egyelőre több szempontból tisztázatlan, a számonkérés lehetőségei szűkülnek. Módszertanosaink így vallanak erről: „Örülünk, ha a fenntartók tisztességgel meghallgatnak bennünket, azután nemigen történik semmi.” Más vélemény szerint az önállósult községi tanács – hogy gondjain segítsen – még a könyvtár létét is megkérdőjelezi. A volt szolnoki járás községei közvetlenül a megyei tanácshoz tartoznak. Nálunk is van bizonytalanság. A szolnoki körzet négy községe a Szolnoki Városi Könyvtárhoz tartozik. Kérdés, hogy a Szolnok Városi Tanács hatáskörébe tartozó városi könyvtár ezen négy községe hová kötődjék. És míg a járszberényi tanács továbbra is határozottan segíti a városi könyvtár hálózati munkáját, a kunszentmártoni helyzet ennek az ellenkezőjét mutatja. Gépkocsit például nem kap a könyvtár, s a községi tanácsokon ez idő szerint senki sem kéri számon a könyvtárakkal való törődést. Nagyrév esete a konkrét bizonyíték arra, hogy a helyi tanács egyenesen nyűgnek tekinti a könyvtárügyet. A megyei tanácsok képviselői most jelen vannak tanácskozásunkon, ezért Szolnok megye tapasztalatán okulva azt javasolom az ország többi tanácsainak, tegyék helyre ezt a kérdést, illetve előzzék meg még a kétszintű irányítás bevezetése előtt a fent jelzett anomáliákat.

Megoldásként nem tudom elfogadni azt, hogy a megyei könyvtár vegye át a községek mindegyikére vonatkozóan a hálózat gondozásának, irányításának teljes körű munkáját. Erre a mi három fős módszertani osztályunk nem képes, növeléséről pedig szó sem lehet. Megoldást kínálhatna az az elképzelés is, hogy a szakfelügyeleti hálózatot olyan nagyságrendűre duzzasszuk fel, amellyel képesek lennénk ellátni a megnövekedett feladatokat. Ez a lépés azonban ésszerűtlen és gazdasági vonzatai miatt is kivitelezhetetlen, arról nem is szólva, hogy a szakfelügyeletnek amúgy is mások a feladatai.

A kétszintű igazgatás bevezetése 1988 január elejével indult meg. Indokolta ezt a megye vállalkozó szelleme, s az, hogy a helyi tanácsok száma nem túl magas: kilenc városi és negyvennégy községi tanács működik a megyében. A kétszintű igazgatás bevezetése során a megyei tanácsok egy decemberi vb-határozattal elfogadott intézkedési terv alapján dolgoznak. A megyében százegy közművelődési intézmény található. Az ötvenhat óvodával, százket általános iskolával, tizennégy ÁMK-val, negyvenegy középfokú és tizenhárom egyéb nevelési-oktatási, valamint tizennégy megyei intézménnyel együtt számuk háromszáznegyvenegy. Ezek közül százhetvenegy a községekben található. A megyei tanács a községi művelődési ügyek intézésére két változatot is kidolgozott. Mindkettővel a városi közreműködés kiváltása volt a cél. A községek tekintélyes része ugyanakkor – státuszra várva – nem törekedett művelődési ügyintéző beállítására.

Július elejétől új szakasz kezdődött a kétszintű igazgatás rövid történetében. A városi osztályok átadták a birtokukban levő fontosabb községi ügyiratokat a községeknek.

A megyei művelődési osztály együttműködésével fokozatosan kialakultak a művelődés helyi irányításának személyi feltételei. Huszonhat községi közigazgatási szerv önállóan alkalmaz azóta művelődési, illetve közművelődési feladatokat is ellátó ügyintézőt. Ezenkívül tizenhat szakigazgatási szerv öt társulást hozott létre (a megyei vb ennyi státuszt biztosított az ágazatnak), két szakigazgatási szerv pedig egy városi művelődési ügyintézővel létesített megbízási jogviszonyt. A társult községek művelődési ügyintéző-álláshelyei a késői végrehajtott bizottsági döntés miatt még nincsenek betöltve. Valamennyi helyen pedagógus képzettségű ügyintézőt kívánnak alkalmazni. Napjainkban készítik a társult községek együttműködési megállapodásait, a társulások működési szabályait. A megyei tanács művelődési osztályán megkezdődött a művelődési ügyintézők egyhetes felkészítő tanfolyamának előkészítése. A helyi tanácsok által fenntartott nevelési-oktatási és közművelődési intézményekben folyó munka törvényességi felügyeletét a megyei tanács vb által tervezett szakmai felügyeleti és hatósági vizsgálatokhoz kapcsolódva a megyei tanács művelődési osztálya végzi.

A fentiekből kitűnik, hogy a megyei tanács a maga vonalán időarányosan keresztülvitte, illetve megkísérelte keresztülvinni a kétszintű irányítás elvét. De hangsúlyozom, hogy a maga vonalán: a szakmai irányítás területén ez még nem történt meg. A B típusú könyvtárakról van szó, ahol a művelődési osztály ugyan nem tiltja, de nem is szorgalmazza a volt hálózat gondozását.

A bevezetőben elmondott gondolatokhoz térek vissza: a gyakorlat nem egyszer igazolta, hogy az a tevékenység, az a feladatkör, amely csupán „félfigyelmet” kap, előbb-utóbb elsorvad. Márpedig a községek gondozását igazából csak a megyei könyvtár kéri, kérné számon a mai gyakorlat szerint a városi könyvtáraktól, jöllehet az Elnöki Tanács 1987. évi 21. sz. törvényerejű rendelete 2. paragrafusában van egy mondat, amely szerint „a városi tanács a vonzáskörzetét is ellátó intézményeket tart fenn” (*Magyar Közlöny*, 1987. évi 56. szám).

A mozgás a fizika törvénye szerint a gyengébb ellenállás irányába halad, s ez esetben a gyengébb ellenállást a községi tanácsok által át nem vett és jószerével át sem vehető felügyeleti funkció jelenti. Ennek következménye, hogy C típusú könyvtárak, klubkönyvtárak, ÁMK-k és a kisebb letétek ma Szolnok megyében nem-

csak a pénzelvonás sanyarú következményét érzik, hanem a fenntartók rájuk fordított figyelmének akaratlan csökkenését is. A megyei könyvtár említett módszertani osztálya, felügyelő gárdája a jelen körülmények között csak mérsékelten ellensúlyozhatja a kettős irányításból adódó, fent jelzett negatívumokat. A megoldást a megyei tanács művelődési osztályával most is közösen kell keresnünk.

*

A módszertani munka jelentősége a megyei könyvtárakban és az alközpontokban a két-szintű igazgatás bevezetésével minden bizonynyal tovább növekszik. A megyei művelődési osztály tevékenységétől e vonatkozásban sokat várunk, de tény, hogy az osztály mindeképpen „távolabb van, távolabb lesz” a községtől, mint a városok. A távolságot a megyei tanács és a megyei könyvtár munkájának további ösz-

szehangolásával is csökkenteni lehet, nem feledve, hogy a megyei könyvtár vezetése és a módszertan csak javasolhat és kérhet, előírni nincs joga. A művelődési osztályon és tőle függetlenül is szükséges tovább erősíteni a B típusú könyvtárakat a saját fenntartójuknál, akik be kell, hogy lássák: ha a városi intézményeknek vannak területi feladataik, akkor ezt el kell ismerniük, számon kell kérniük, sőt segíteniük kell. Ezen elv kerestülvitele a megyei könyvtár igazgatójának is fontos feladata.

És végül szögezzük le: még ha a gyakorlat abba az irányba mutat is, hogy csökken a kisebb könyvtárak presztizse, a regresszió nem lehet cél. Az utolsó pillanatig nem szabad feladnunk legalább a szintentartás elvét. Ezt az elvet szolgálja a kettős szintű tanácsi irányítás tapasztalatainak figyelembevétele, s a felsorolt és fel nem sorolt hiányosságok idejében való kijavítása.

H. K.

Napló

A könyvtár mint a helyi közélet szervezője és fóruma

1

Az 1970-es évek végén és a 80-as évek elején érdekes vendégjárás volt a Jászberényi Városi Könyvtárban. Általában a városi pártbizottság közvetítésével pártmunkások különböző csoportjai, kisebb delegációi keresték fel a könyvtárat: no nem az intézményre voltak kíváncsiak, hanem az ott működő propagandista klubra. (Hozzájárult e gyakori látogatásokhoz a klub elnevezéséhez méltó propagandája is: bemutatta a *Propagandista* című folyóirat, a városi pártbizottság munkatársával írtam róla a *Pártéletben*, ismertettem a *Könyvtárosban* és a megyei pártbizottságnak klubokról szóló kiadványában.)

Nos, afféle tapasztalatszerzés céljából ekkortájt keresték fel a könyvtárat a hatvani városi pártbizottság, a tanács, a TIT munkatársai *Kocsis Istvánnal*, a könyvtár igazgatójával együtt. És én büszkén mutattam be az ismeret-

terjesztő eszköztárnak elnevezett, a propaganda- s oktatómunkát elősegítő reprezentatív küllöngyűjteményünket, a városi könyvtárakban akkor még alig-alig előforduló diaposzitiv-sorozatokat, grafikákat és egyéb nem hagyományos dokumentumokat, szemléltető eszközöket – egyébként bárki által használható – sokaságát. Szóltam a sikeres (és kevésbé sikeres) rendezvényekről, az ismert újságírók, történészek előadásairól vagy a helyi közéleti személyiségek elsősorban várospolitikai kérdéseket érintő tájékoztatóiról, amelyek – bár főleg a párt, a KISZ, a HNF, a szakszervezetek propagandistáinak, a TIT előadóinak a továbbképzését szolgálták és szolgálják ma is – *nyilvánosak*, azokon mindenkit szívesen látunk, ezért a különböző programok meghirdetésre kerülnek a városi műsorfüzetben és másutt is. És szóltam az előadások után szerencsés esetben kialakuló vitákról, közérdekű párbeszéddé váló eszmecserékről, majd utaltam arra, hogy a klub a